

ПОДРУЧЈЕ ОКО ДОСИТЕЈЕВОГ ЛИЦЕЈА
THE AREA AROUND DOSITEJ'S LYCEUM

Завод за заштиту споменика културе града Београда
Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade

Подручје око Доситејевог лицеја

Просторна културно-историјска целина

Културно добро од изузетног значаја

Београд око Бајракли џамије, фото М. Јовановић, 1895.

Belgrade around the Bajrakli Mosque, 1895 (photographer: M. Jovanović)

Простор који обухвата пет блокова између улица Краља Петра, Господар Јованове, Капетан Мишине, Симине, Кнегиње Љубице, Браће Југовића, Студентског трга и Змаја од Ноћаја налази се у најстаријем језгру Београда, које је формирано крајем 18. и почетком 19. века. У овој целини до данас су сачувани првобитни регулациони правци и објекти изузетне урбанистичке, архитектонске и културно-историјске вредности. За неке од њих везано је настајање и деловање најзначајнијих установа у Србији из времена Првог српског устанка, Правитељствујушчег

совјета, као прве устаничке владе, и Велике школе, као прве више просветне установе у Србији. За те објекте везана су и имена изузетних личности српске историје и културе, просветитеља Доситеја Обрадовића и Вука Стефановића Караџића. Првобитне комуникације, наслеђене у правцима протезања улица, својим називима везане су за имена истакнутих историјских личности из ослободилачких борби српског народа: Стојана Чупића (Змаја од Ноћаја), Филипа Вишњића, Ивана Југовића, Јеврема и Јована Обреновића, Симе Нешића и Мише

Анастасијевића. Поред ових пет блокова, још два градска блока – између улица Змаја од Ноћаја, Цара Уроша, Господар Јованове и Краља Петра – утврђена су за културно добро 1999. године и они чине заштићену околину просторне културно-историјске целине *Подручја око Доситејевог лицеја*.

Испод једног дела средишње зоне Београда, тако и испод ове градске целине, простире се археолошки локалитет римске културе, цивилног насеља и некрополе *Антички Сингидунум*, настајао у периоду од 2. до 4. века, а који је такође културно добро још од 1964. године.

Архитектонски фонд седам блокова ове целине одликује стилска и висинска разноликост, неуједначеност и контраст. Очувани су примери исламске архитектуре, оријентално-балканске, све до прелазних примера балканске ка европској архитектури, затим примери монументалних кућа у стиливима неокласицизма (академизма), романтизма, међуратног модернизма и објеката савремене архитектуре седме и осме деценије 20. века. Ретке приземне и једноспратне куће дочаравају некадашњи амбијент старе београдске вароши, док бројније академски и модернистички обликоване претежно четвороспратнице указују на изузетан развој Београда између два светска рата. У мањем броју, вишеспратни објекти савремене архитектуре, настали у распону од седме и осме деценије 20. све до почетка 21. века, у снажном су стилском и висинском контрасту према најраније изграђеним приземним кућама. У оквиру ове целине и њене заштићене околине одређени објекти су због свог великог значаја и појединачно утврђени за споменике културе, а груписани су у највећем броју дуж Господар Јевремове улице, која је сачувала трасу једног од важнијих путева из времена антике и средњег века.

Бајракли џамија у Господар Јевремовој 11 изграђена је највероватније у другој половини 17. века, као задужбина султана Сулејмана Другог (1687–1691). Представља једини сачувани објекат исламске верске архитектуре у Београду. Назив датира од осамдесетих година 18. века, када је на џамији био истицан барјак као знак за почетак молитве у свим варошким џамијама. За време аустријске владавине 1717–1739. године била је

Бајракли џамија, друга половина 17. века
The Bajrakli Mosque, second half of the 17th century

Доситејев лицеј, снимак из 1928. године
Dositej's Lyceum on a 1928 photo

претворена у католичку катедралну цркву, а с повратком Турака обновљена је у џамију. Џамија архитектонски припада типу једнопросторне кубичне грађевине с куполом и минаретом. Грађена је од камена, а неки сегменти изведени су у комбинацији опеке и камена. Осмострану куполу носе источњачки поткуполни лукови и нише – тропе, са скромном декорацијом конзола. Отвори на грађевини завршавају се карактеристично оријенталним преломљеним луцима. У унутрашњости су света ниша *михраб*, проповедаоница (*мимбар*) и галерија над улазом.

Џамија је први пут утврђена за споменик културе 1946, а 1979. године за културно добро од великог значаја.

У дворишној згради у Господар Јевремовој 22, изграђеној у другој половини 18. века, свечаном беседом Доситеја Обрадовића 1808. године отворена је Велика школа, прва виша просветна установа у Србији. Њен оснивач и први професор био је Иван Југовић, писар и секретар Правитељствујушћег совјета, устанички дипломата и министар просвете после Доситеја Обрадовића. Улична зграда је зидана 1862. године и везана је за историју сукоба Срба и Турака.

Доситејев лицеј у Господар Јевремовој 21, изграђен између 1739. и 1789. године, једна је од најстаријих грађевина стамбене намене у Београду. Налази се у средишту ове целине, која је по њој и добила назив. Задржала је одлике оријентално-балканске архитектуре са еркерима на спрату, косим крововима, плитким лезенама између прозорских отвора, специфичним малтерисањем фасаде, а у ентеријеру са диванханом. Грађена је у дрвеној конструкцији са испуном од опеке у кречном малтеру, а покривена је ћерамидом. Почетком 19. века додата јој је и споредна просторија – оцаклија. Кућа је ограђена зиданом оградом и верно дочарава амбијент времена и висок друштвени положај власника. Представља највиши степен градитељске културе богатијег слоја турског становништва после завршених аустро-турских ратова, а пред почетак оружаних устанака српског становништва. У овој згради је између 1809. и 1813. године наставила са радом Велика школа професора Ивана Југовића. Данас се у њој налази Музеј Вука и Доситеја, који је у саставу Народног музеја у Београду.

Божићева кућа у Господар Јевремовој 19, с краја 18.

века, један је од ретко очуваних објеката оријентално-балканске архитектуре, обликован у реконструкцији 1836. године. Служила је као кућа Милоја Г. Божића, ћака прве генерације Велике школе, трговца и пословног сарадника кнеза Милоша Обреновића. Има наткривен улаз у виду портика, а на супротној страни у задњем делу куће карактеристичну истурену нишу. Од треће деценије 20. века кућа је једно време била стан и атеље вајара Томе Росандића, а касније се звала Уметничка кућа и у њој је становало и радило више истакнутих уметника. Од 1955. године у објекту се налази Музеј позоришне уметности. Кућа је првобитно утврђена за споменик културе 1946. године, а 1979. за споменик културе од великог значаја.

Турбе шеих Мустафе у Вишњићевој 1 из 1783. године и подрумски зидови суседне зграде једини су остаци ограђеног комплекса исламске текије (место окупљања дервиша, следбеника суфизма) хаџи шеиха Мухамеда из средине 17. века. У овој приземној згради, која је порушена 1892. године, између 1808. и 1813. године заседала је прва устаничка влада Србије, Правитељствујушчи совјет српски, а краће време је у њој становао и Доситеј Обрадовић, велики српски писац и просветитељ, члан Совјета и његов први министар просвете. У турбету је најпре био гроб шеиха текије Мустафе из садијског дервишког реда, а касније су ту сахрањена још двојица текијских старешина. Турбе шеих Мустафе је 1948. године утврђено за споменик културе, а 1979. за културно добро од великог значаја.

Кућа вајара Драгомира Арамбашића, у дворишту Господар Јевремове 20, изграђена је 1906. године по пројекту истакнутог архитекта Бранка Таназевића. Изведена је у стилу академизма, али са елементима сецесије у декорацији и обради фасаде. Налази се у непосредној близини претходно наведених најстаријих објеката овог подручја и представља архитектуру почетка 20. века и у самом језгру целине показује континуитет развоја београдске архитектуре и њене трансформације из оријентално-балканске варошице ка граду европског духа. Кућа се користи као део дејег вртића „Лептирић“. Утврђена је за споменик културе 1987. године.

Приземне куће у Господар Јевремовој 24, Вишњићевој 2, 2а и 2б, Симиној 1, 3, 5 и 7, иако су настајале у различитим раздобљима, имају заједничку вредност у очувању амбијента старог Београда, посебно сведоче о

животу и изгледу Дунавске падине и повезивању свих грађевинских слојева ове целине. Од објеката који су некада постојали на овом простору, не треба заборавити – Кизлар-агину џамију (зграду турске полиције), с краја 16. и почетка 17. века, на месту зграде у Браће Југовића 12; кућу Узун Мирка Апостоловића из 19. века, на месту испод текије у Вишњићевој улици; џамију Хаџи Мустафе Чебеџије из 16. века, на месту Господар Јевремове 31; кућу у Косачиној бр. 1, на месту Господар Јевремове 15; Хаџи Риџалов конак с краја 18. века, који је у 19. веку сменила велика приземна зграда – у којој је била смештена градска полиција, одн. Управа града Београда, и чувени затвор Главњача – на месту данашњег Природно-математичког факултета. Сачуване грађевине, због вишеслојног значаја, архитектонско-урбанистичких квалитета и старине спадају у посебне вредности Београда и Србије.

У оквиру ових седам блокова просторне културно-историјске целине и њене заштићене околине налазе се, између осталих, и зграде Галерије фресака, Јеврејског историјског музеја, Основне школе „Мика Петровић Алас“...

Подручје око Доситејевог лицеја утврђено је за културно добро 1989. године, а 1990. за културно добро од изузетног значаја.

Литература и извори:

- Андрејић, Н. и др. (1967), Београд у XIX веку, каталог изложби, књ. 5, Београд: Музеј града Београда.
 Арсенијевић Баталака, Л. (1951), Велика школа, у: Стари Београд : из путописа и мемоара, ур. Гавела Ђ., Београд: Ново поколење.
 Гордић, М. Р. (2004), Велика школа : 1808–1813, Београд: Завод за заштиту споменика културе Београда.
 Документација Завода за заштиту споменика културе града Београда.
 Илић-Агапова, М. (2002), Илустрована историја Београда, Београд: Дрета : Библиотека града Београда.
 Јовановић, Д. М. (1956), Из недавне прошлости Београда, Годишњак Музеја града III (Београд).
 Милићевић, М. Ђ. (2005), Топографске белешке, у: Стари Београд : путописи из XIX века, ур. Гавела Ђ., Нови Сад.
 Петровић, М. С. (1930), Београд пре сто година, Београд.
 Савић, П. (ур.) (1983), Београд у сећањима : 1930–1941, Београд: СКЗ.
 Тасић, Н. и др. (1995), *Историја Београда*, посебна издања, књ. 62, Београд: САНУ : Балканолошки институт „Драганић“.
 Христић, К. Н. (1951), *Велика школа седамдесетих година*, у: Стари Београд : из путописа и мемоара, ур. Гавела Ђ., Београд: Ново поколење.
 Чубрић, Љ. (1994), Музеј Вука и Доситеја, Београд: Народни музеј.

The Area around Dositej's Lyceum

Spatial cultural and historical ensemble

Cultural heritage site of exceptional importance

Турбе шеих Мустафе, крај 18. века
 Sheikh Mustafa's Turbeh, late 18th century

The area comprising five blocks between Kralja Petra Street, Gospodar Jovanova Street, Kapetan Mišina Street, Simina Street, Kneginje Ljubice Street, Braće Jugovića Street, The Student Square, and Zmaja Od Noćaja Street is located in Belgrade's Old Town, which emerged in the late 18th and early 19th century. This ensemble preserves to the present day the original regulation routes and buildings of exceptional urban-planning, architectural, and cultural values. Some of them are associated with the establishment and activities of the most important Serbian institutions from the period of the First Serbian Uprising – The Serbian Governing Council, as the first government of the insurgents, as well as The Great School, as the first higher education institution in Serbia. The names of the illustrious figures of the Serbian history and culture are also

associated with these buildings, e.g. the Enlightenment figures of Dositej Obradović and Vuk Stefanović Karadžić. The initial communications, which followed the paths of the existing streets, were named after very important historical persons from the Serbian nation's liberation wars: Stojan Čupić (alias Zmaj od Noćaja), Filip Višnjić, Ivan Jugović, Jevrem and Jovan Obrenović, Sima Nešić, and Miša Anastasijević. In addition to these five blocks, two more city blocks, situated between Zmaja Od Noćaja, Cara Uroša, Gospodar Jovanova, and Kralja Petra streets, were designated cultural heritage sites in 1999, forming today a protected zone of the spatial cultural and historical ensemble called the Area Around Dositej's Lyceum.

Below this urban ensemble and a part of the central area of Belgrade, an archaeological site of the Roman culture can be found,

Доситејев лицей (Музеј Вука и Доситеја)
Dositej's Lyceum (Vuk and Dositej's Museum)

Доситејев лицей, ентеријер - диванхана
Dositej's Lyceum, the interior - an Oriental divan room

containing a civilian settlement and a necropolis of the Ancient Singidunum. It developed between the 2nd and 4th centuries AD, and has been listed as a cultural heritage site since 1964.

Buildings comprising this seven-block ensemble are characterised by a stylistic diversity and differences in height, a lack of harmony, as well as contrast. Examples of Islamic and Oriental-Balkan architecture have been preserved, as have the transitional forms that move away from the Balkan and towards the European architecture; also preserved are examples of sumptuous houses built in the Neoclassical (Academic), Romantic, and inter-war Modernist styles, as well as architecturally modern buildings erected in the 1960s and 1970s. Rare single-storey and two-storey houses keep a memory of the old Belgrade town, while more numerous Academic and Modernist-style buildings, mostly five-storey ones, point to the extraordinary development of Belgrade between the two world wars. The architecturally modern multi-storey buildings, fewer in number and erected in the 1960s and the 1970s, but also in the early 21st century, stand in stark contrast to the earliest single-storey houses in terms of style and height. Within this ensemble and its protected area, due to their great importance, certain buildings have been designated cultural monuments in their own right. They are grouped mostly along Gospodar Jevremova Street, which has retained the route of one of the more important ancient and medieval roads.

The Bajrakli Mosque, located at 11 Gospodar Jevremova Street, was most likely erected in the second half of the 17th century as a foundation of Sultan Suleiman II (1687–1691). It is the only preserved building of Islamic religious architecture in Belgrade. Its name dates back to the 1880s, when a standard was put up on the mosque to mark the beginning of prayer in all the town mosques. During the Austrian reign, between 1717 and 1739, the mosque was converted into a Catholic cathedral church but, as the Turks returned, it was restored back into a mosque. Architecturally, the mosque is an open-plan cubic building with a dome and a minaret. It is made of stone, with some brick and stone segments. The octagonal dome is supported by Eastern-style sub-dome arches and recesses, i.e. squinches, with modestly decorated consoles. The openings in the building end in Oriental-style pointed arches. The interior contains the holy niche – mihrab, the pulpit – minbar, and a gallery above the entrance.

The mosque was first designated a cultural monument in 1946, and as a cultural heritage site of great importance in 1979.

In the courtyard building constructed in the second half of the 18th century, located at what is today 22 Gospodar Jevremova Street, Dositej Obradović opened the Great School as the first higher education institution in Serbia. Its founder and first lecturer was Ivan Jugović, the notary and secretary of the Serbian Government Council, who served as a diplomat

Божићева кућа (Музеј позоришне уметности), крај 18. века
Božić's House (the Museum of Theatre Art of Serbia), late 18th century

during the Uprising and succeeded Dositej Obradović as the minister of education. The street building was erected in 1862 and is associated with the history of the clashes between the Serbs and the Turks.

Dositej's Lyceum, located at 21 Gospodar Jevremova Street, was erected between 1739 and 1789. It is one of the oldest residential buildings in Belgrade. It is situated at the centre of this eponymous ensemble. It has retained the features of the Oriental-Balkan architecture: jut windows on the first floor, slanted roofs, shallow lesenes between the window openings, the specific application of the façade mortar, and an Oriental divan room. It was constructed out of wood, with a brick infilling laid with lime mortar, and covered in Monk and Nun-style roof tiles. An auxiliary hearth and chimney room was added in the early 19th century. The house enclosed with a brick wall fence paints a faithful picture of the time period and the lofty social position of its owner. It is the highest level of the architectural culture of the Turkish population's richer stratum in the wake of the Austro-Turkish wars and on the eve of the armed uprisings of the Serbian populace. Between 1809 and 1813, Professor Ivan Jugović's Great School continued its work in this building. Today it houses the Vuk and Dositej's Museum, which is part of the National Museum in Belgrade.

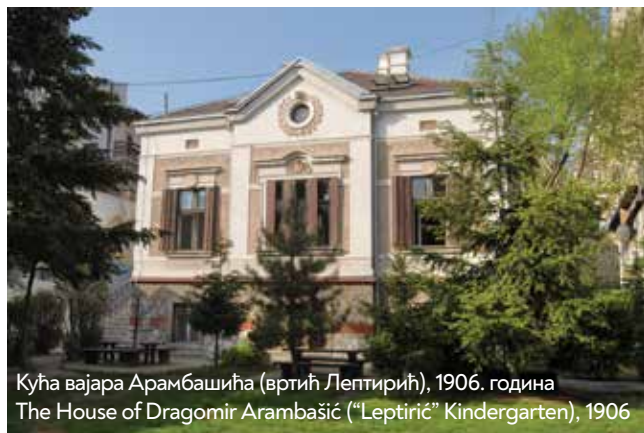
The Božić's House, located at 19 Gospodar Jevremova Street and dating back to the late 18th century, is one of the

Господар Јевремова 22
House at 22 Gospodar Jevremova St

rare preserved structures of the Oriental-Balkan architecture, shaped in the 1836 reconstruction. It served as the house of Miloje G. Božić, a Great School graduate and a tradesman and business associate of Prince Miloš Obrenović. The roof structure of the house is in the form of a portico at the entrance, and a characteristic protruding niche on the opposite side, at the back of the house. From the 1920s, it was sculptor Toma Rosandić's apartment and art studio for a while, and was subsequently named The Art House, in which many prominent artists have lived and worked. Since 1955, the building houses the Museum of Theatre Art of Serbia. The house was initially designated a cultural monument in 1946, and a cultural monument of great importance in 1979.

Sheikh Mustafā's Turbeh, located at 1 Višnjićeva Street and dating back to 1783, as well as the basement walls of the adjoining building, are the only remnants of the enclosed complex of the Islamic Tekke (a monastery of the dervish religious order) complex of Hajji Sheikh Mohamed from the mid-17th century. Between 1808 and 1813, this single-storey building, torn down in 1892, was the place where the first Serbian government during the Uprising – the Serbian Government Council – convened. For a short while, it was also home to Dositej Obradović, a great Serbian writer and figure of Enlightenment, member of the Council, and its first minister of education. The Turbeh first housed the tomb of the

Кућа вајара Арамбашића (вртић Лептирић), 1906. година
The House of Dragomir Arambašić ("Leptirić" Kindergarten), 1906

Tekke Sheikh Mustafa from the Sadi dervish order, but two more Tekke leaders were subsequently buried there. Sheikh Mustafa's Turbeh was designated a cultural monument in 1948, and a cultural heritage site of great importance in 1979.

The House of Sculptor Dragomir Arambašić, located in the courtyard of 20 Gospodar Jevremova Street, was erected in 1906 based on the design of prominent architect Branko Tanazević. It was built in the Academic style, with Art Nouveau elements in the ornamentation and façade treatment. It is in the closest proximity to the above-mentioned oldest buildings in the ensemble and represents the early 20th-century architecture. Situated at the very heart of the ensemble, it shows the continuity of the development of Belgrade's architecture and its transformation from an Oriental Balkan small town into a city with a European spirit. The house is today used as part of the Leptirić preschool. It was designated a cultural monument in 1987.

Although they were erected in different periods, **the single-storey houses at 24 Gospodar Jevremova Street**, 2, 2a, and 2b Višnjićeva Street, and 1, 3, 5, and 7 Simina Street have a shared value in that they preserve the ambiance of the old Belgrade, testifying especially to the life and appearance of the Danube Slope and the linking of all the architectural layers of this ensemble. Mention should also be made of the buildings that once existed in this area: Kizlar Agha's Mosque (the building of the Turkish Police), at the location of the building at 12 Braće Jugovića Street, dating back to the late 16th and early 17th

century; the house of Uzun Mirko Apostolović, dating back to the 19th century and located below the tekke in Višnjićeva Street; the mosque of Hajji Mustafa Čebedžija, at the location of 31 Gospodar Jevremova Street and dating back to the 16th century; the house at 1 Kosačina Street, at the location of 15 Gospodar Jevremova Street; and Hajji Rijak's residence, dating back to the late 18th century, at whose location a large single-storey building was erected later in the 19th century. The later building became the seat of the City Police, i.e. the Administration of the City of Belgrade, which also contained the notorious prison called Glavnjača. Building of the Faculty of Natural Sciences and Mathematics is located there now. Owing to their multi-faceted importance, their architectural and urban-planning qualities, and their age, the preserved buildings are especially valuable sites in Belgrade and Serbia.

This seven-block spatial cultural and historical ensemble and its protected zone contain, among other things, the Gallery of Frescoes, the Jewish Historical Museum, and the Mika Petrović Alas Elementary School.

The Area Around Dositej's Lyceum was designated a cultural heritage site in 1989, and as a cultural heritage site of exceptional importance in 1990.

References:

- Andrić, N. i dr. (1967), *Beograd u XIX veku*, katalog izložbi, knj. 5, Beograd: Muzej grada Beograda.
- Arsenijević Batalaka, L. (1951), *Velika škola*, u: Stari Beograd : iz putopisa i memoara, ur. Gavela Đ., Beograd: Novo pokolenje.
- Gordić, M. R. (2004), *Velika škola : 1808–1813*, Beograd: Zavod za zaštitu spomenika kulture Beograda.
- Documents of the Cultural Heritage Protection Institute of Belgrade.
- Ilić-Agapova, M. (2002), *Ilustrovana istorija Beograda*, Beograd: Dereta : Biblioteka grada Beograda.
- Jovanović, D. M. (1956), *Iz nedavne prošlosti Beograda, Godišnjak Muzeja grada III* (Beograd).
- Milićević, M. Đ. (2005), *Topografske beleške*, u: Stari Beograd : putopisi iz XIX veka, ur. Gavela Đ., Novi Sad.
- Petrović, M. S. (1930), *Beograd pre sto godina*, Beograd.
- Savić, P. (ur.) (1983), *Beograd u sećanjima : 1930–1941*, Beograd: SKZ.
- Tasić, N. i dr. (1995), *Istorija Beograda*, posebna izdanja, knj. 62, Beograd: SANU : Balkanološki institut : „Draganić“.
- Hristić, K. N. (1951), *Velika škola sedamdesetih godina*, u: Stari Beograd : iz putopisa i memoara, ur. Gavela Đ., Beograd: Novo pokolenje.
- Čubrić, Lj. (1994), *Muzej Vuka i Dositeja*, Beograd: Narodni muzej.

Подручје око Доситејевог лицеја The Area Around Dositej's Lyceum

Издавач: Завод за заштиту споменика културе града Београда

Главни и одговорни уредник: Оливера Вучковић, директор

Текст: Хајна Туцић

Лектура: Преводилачки студио „Језикалац“, Татјана Тодоровић

Превод: Преводилачки студио „Језикалац“, Бојана Додић

Дизајн: Лука Прокић

Фотографије: Снежана Неговановић, фото-документација ЗЗСКГБ

Тираж: 1000 примерака

Штампа: „Virograf comp“ d. o. o., Београд

Београд, 2022.

Завод за заштиту споменика културе града Београда

Издање је омогућио Град Београд, Градска управа, Секретаријат за културу

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

908(497.11 Београд)(036)
727:069(497.11 Београд)(036)

ТУЦИЋ, Хајна, 1973-

Подручје око Доситејевог лицеја = The area around Dositej's Lyceum / [текст Хајна Туцић ; превод Бојана Додић ; фотографија Снежана Неговановић]. - Београд : Завод за заштиту споменика културе града Београда = Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade, 2022 (Београд : Virograf comp). - 10 стр. : илустр. ; 20 x 20 cm

Кор. насл. - Упоредо срп. текст и енгл. превод. - Подаци о ауторки преузети из колофона.
- Текст штампан двостручно. - Тираж 1.000. - Библиографија: стр. 6.

ISBN 978-86-6100-021-8

а) Београд -- Доситејев лицеј и околина -- Водичи

COBISS.SR-ID 76480521